

Lausunto

26.09.2024

Asia: VN/14164/2024

Asemanhaltijan tehtävien järjestäminen Suomessa

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Haluatteko esittää yleisiä huomioita arviomuistioluonnoksesta?

Arviomuistion perusteella nykyinen tilanne koskien asemanhaltijan tehtäviä ja vastuita on yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta ongelmallinen, sillä kokonaisvastuullisen toimijan puuttumisella näyttää olevan kielteinen vaikutus vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen ja edistämiseen.

Rautatieasemien monitoimijaympäristö ei itsessään ole välttämättä ongelmallinen, kunhan ympäristö mahdollistaa vammaisten henkilöiden täysimääräisten oikeuksien toteutumisen. Arviomuistiosta käy kuitenkin ilmi, että esimerkiksi esteettömyystietojen hajanaisuudesta ja tarjoamisvastuiden epäselvyydestä johtuen esteettömyystietojen välittämisessä matkustajille on ongelmia ja tietoja on saatavilla riittämättömästi.

Asemanhaltijaa ei ole Suomen lainsäädännössä määritelty, eikä asemanhaltijalle EU-asetuksessa annettuja tehtäviä ole nimenomaisesti osoitettu kenellekään. Esimerkiksi vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden avustamisen järjestäminen on ollut kokonaan VR:n vastuulla, vaikka rautatievastuuasetuksen mukaan tilanteesta riippuen vastuu avustamisesta on rautatieyrityksellä ja/tai asemanhaltijalla. Arviomuistiossa mainitaan, että liikenne- ja viestintäministeriön VR:n kanssa tekemä ostoliikennesopimus on voimassa vuoden 2030 loppuun asti, jonka jälkeen yhteiskunnan tukema liikenne on EU:n palvelusopimusasetuksen mukaan kilpailutettava. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöjunaliikennettä saattaa harjoittaa vuoden 2030 jälkeen useampi toimija.

Jos tulevaisuudessa useampi rautatieyritys harjoittaa henkilöjunaliikennettä Suomessa, vastuiden tulee olla selvästi määritelty, jotta vammaiset henkilöt pääsevät yhdenvertaisesti käyttämään junaliikennettä. Mikäli on epäselvyyttä siitä, keille toimijoille lainsäädännössä mainitut tehtävät

kuuluvat, voi se johtaa siihen, ettei esimerkiksi liikuntarajoitteisten henkilöiden junaan pääsystä huolehdi riittävästi.

Rautatievastuuasetuksen mukaan rautatieyritysten ja asemanhaltijoiden on laadittava, tai niillä on oltava säännöt vammaisten henkilöiden ja heidän henkilökohtaisten avustajiensa sekä liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeudesta kuljetukseen ilman syrjintää. Suomessa ei ole laadittu kyseisiä asemanhaltijan sääntöjä johtuen siitä, ettei kansallisessa lainsäädännössä ole määritelty asemanhaltijaa. VR on asetuksessa tarkoitettu rautatieyritys ja muistion mukaan VR:n esteettömyys sivusto todennäköisesti vastaa rautatieyritykselle osoitettuun sääntöjen laatimista koskevaan veloitteeseen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että asemanhaltijan tulisi laatia omat säännöt. Pelkästään VR:n sääntöjä ei voi pitää riittävänä erityisesti ottaen huomioon toimintaympäristön muutoksen sekä VR:n omistamien asemien vähentymisen. Viranomaisilla on yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisesti velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja viranomaisten on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Jos siis nykyinen tilanne, jossa kansallisessa lainsäädännössä ei ole määritelty asemanhaltijaa ja asemanhaltijalle asetettua tehtävää koskien sääntöjen laatimista ei ole osoitettu tietyille taholle, aiheuttaa sen, etteivät vammaisten henkilöiden oikeudet täysimääräisesti toteudu, on viranomaisilla velvollisuus edistää asiaa ja tehdä tarvittavia toimenpiteitä.

Mahdolliset etenemistavat

Asema-alueiden omistajien määrittelemisen asemanhaltijoiksi olisi yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan tarkoituksenmukainen etenemistapa nykyisen tilanteen parantamiseksi mahdollisimman pian. Tällöin nykyiset omistajuussuhteet eivät lähtökohtaisesti muuttuisi, mutta asemien omistajille tulisi enemmän vastuuta. Tämä saattaisi toisaalta johtaa omistusrakenteen muutoksiin.

Pidemmällä aikavälillä asema-alueiden omistajuuden tai asemien sopimus pohjaisten hallinnoinnin keskittäminen sekä näiden toimijoiden määrittäminen lainsäädännössä asemanhaltijoiksi koko Suomessa tai tietyillä asemilla edistäisi parhaiten esteettömyyden toteutumista. Mikäli esteettömyyden toteuttaminen keskitettäisiin tietyille toimijoille, toimivat esteettömyysratkaisut toteutuisivat todennäköisemmin valtakunnallisesti. Tällöin ei olisi epäselvyyttä siitä, kenelle eri vastuut kuuluisivat ja toteutus olisi mahdollisesti yhdenmukaista.

Muut huomiot

Lisäksi arviomuistiossa mainitaan, että uuden aseman rakentamisen kaavoitusprosessissa kuullaan osallisia ja on mahdollista, että samassa yhteydessä kuullaan eri tahoja riittävällä tavalla niin, että myös aseman kulkuyhteyksiä koskevat saavutettavuusvaatimukset tulevat huomioiduksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu muistuttaa, että YK:n vammaisyleissopimuksen sopimusosapuolena Suomen on otettava osalliseksi vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon. Osallistamisvelvoite kattaa kaiken, mikä koskee suoraan tai välillisesti vammaisia henkilöitä. Osallistaminen edellyttää sopimusvaltioilta, että ne ovat järjestelmällisesti ja avoimesti yhteydessä vammaisia henkilöitä edustaviin järjestöihin, neuvottelevat niiden kanssa ja hyödyntävät niiden osaamista merkityksellisellä tavalla ja oikea-aikaisesti. Vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä ei pidä kuulla pelkästään näennäisesti tai muodollisuuden takia, vaan näkemyksille on annettava asianmukainen painoarvo. Vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä tulee kuulla prosessin kaikissa vaiheissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa myös tuoda esille, että vaikka esteettömyysdirektiivin soveltaminen alkaa vasta 28.6.2025, soveltuu yhdenvertaisuuslaki jo nyt täysimääräisesti esimerkiksi rautatieasemilla tarjottavien palveluiden järjestämiseen. Jos palvelu on toteutettu esteellisesti, voi kyse olla jo voimassa olevan sääntelyn perusteella vammaisten henkilöiden syrjinnästä. Toimija ei voi siis vedota tosiasiallisesti siihen, että esteettömyysdirektiivi ei sovellu ja olla muuttamasta käytäntöjään ennen esteettömyysdirektiivin voimaan astumista, jos toiminta on käytännössä esteellistä.

a) Säännöt oikeudesta kuljetukseen

-

b) Avunanto rautatieasemilla ja junissa sekä avunannon edellytykset

-

c) Tiedot lähimmistä asemista, joilta on saatavissa avustamispalvelua

-

d) Liikkumisvälineiden, apuvälineiden ja avustavien koirien korvaaminen

-

e) Henkilöstön koulutus

-

f) Matkustajien henkilökohtainen turvallisuus

-

g) Valitusten käsittelymenettelyt

-

h) Palvelujen laatuvaatimukset

-

i) Matkustajien oikeuksista tiedottaminen

-

j) Sopimus junaan pääsyä helpottavien laitteiden tarjoamisesta ja hallinnasta sekä avun ja vaihtoehtoisten kuljetusten tarjoamisesta

-

k) Avun tarjoaminen laitteiden huollon aikana

-

l) Kirjalliset toimintaohjeet ja käyttösäännöt

-

m) Kuulemismenettely asemien rakentamisessa

-

n) Liikuntarajoitteisten henkilöiden kuljetusta ja avustamista koskevien tietojen käsittely

-

o) Asemalla tapahtuva tiedottaminen

-

p) Rautatieasemien esteettömyyttä koskevat tiedot ja tiedon päivittäminen

-

q) Asemanhaltijan mahdolliset uudet tehtävät:

- **Matkustajien oikeuksia koskevat velvoitteet, joita on ehdotettu laajennettaviksi multimodaalisiin matkustajaliikennekeskuksiin (yllä kohdat a, b, e, h ja i, kommentit voi esittää myös nykyisten velvoitteiden kommentoinnin yhteydessä)**
- **Kokonaan uudet asemanhaltijalle mahdollisesti osoitettavat velvoitteet (matkustajien kanssa käytettävät viestintävälineet, keskitetyt yhteyspisteet multimodaaleissa matkustajaliikennekeskuksissa, asemien minimivaihtoajan määrittely)**

-

3. Arviomuistiolounnoksen yhteenvedossa on esitetty neljä karkeaa etenemismvaihtoehtoa. Mikä muistiossa tarkemmin kuvatuista alustavista etenemismvaihtoehtoista olisi mielestänne toimivin?

- 1. Asema-alueiden omistusta tai asemien sopimus pohjaista hallinnointia keskitetään ja nämä toimijat määritetään lainsäädännössä asemanhaltijoiksi koko Suomessa tai tietyillä asemilla.**

2. Asema-alueiden omistajat määritetään asemanhaltijoiksi lainsäädännössä.
3. Asemanhaltijaa ei määritetä lainsäädännössä, mutta asemanhaltijan lakisääteiset tehtävät osoitetaan tarvittaessa lainsäädännössä tehtäväperusteisesti tietyille toimijoille.
4. Asemanhaltijaa ei määritetä lainsäädännössä eikä asemanhaltijan tehtäviä erikseen osoiteta toimijoille, vaan asemanhaltijan EU-asetuksen mukaisten tehtävien hoitamiseen puututaan tarvittaessa tapauskohtaisesti valvonnan keinoin.

-

4. Mikä on näkemyksenne etenemistavasta 1? Millaisia vaikutuksia tällä etenemistavalla olisi?

-

5. Mikä on näkemyksenne etenemistavasta 2? Millaisia vaikutuksia tällä etenemistavalla olisi?

-

6. Mikä on näkemyksenne etenemistavasta 3? Millaisia vaikutuksia tällä etenemistavalla olisi?

-

7. Mikä on näkemyksenne etenemistavasta 4? Millaisia vaikutuksia tällä etenemistavalla olisi?

-

8. Puuttuuko arviomuistioluonnoksesta näkemyksenne mukaan jokin etenemisvaihtoehto? Miten arvioitte sen vaikutuksia verrattuna arviomuistiossa esitettyihin etenemisvaihtoehtoihin?

-

9. Haluatteko täydentää tai korjata arviomuistioluonnoksessa asemanhaltijan lakisääteisten tehtävien valvonnan nykytilasta tai muutostarpeista esitettyä?

-

10. Onko teillä muita kommentteja, jotka toivotte huomioitavan muistiossa kuvattujen asemanhaltijan lakisääteisten tehtävien järjestämisessä?

-

Stenman Kristina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Kovanen Ella
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto